

Депчинська Іветта Аттілівна

викладач

кафедра загальної педагогіки та педагогіки вищої школи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна
ivettlegeza@gmail.com

Опачко Магдаліна Василівна

доктор педагогічних наук, доцент

кафедра загальної педагогіки та педагогіки вищої школи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна
magdaopachko@gmail.com

ВИКОРИСТАННЯ ІСТОРИЧНОГО ДОСВІДУ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАГАТОМОВНОГО ОСВІТЬОГО СЕРЕДОВИЩА В УМОВАХ СУЧАСНИХ ПОЛІКУЛЬТУРНИХ ВИКЛИКІВ

Становлення і розвиток громадянських демократичних суспільних інститутів в Україні є важливою передумовою для втілення ідей полікультурної освіти для якої неприйнятні шовінізм, расизм, етнічний егоїзм, і водночас сповідується відкритість у ставленні до інших народів і культур, яке пропагує виховання у душі миру і взаєморозуміння. Варто також зазначити, що ми є свідками і учасниками інтенсивного розвитку інтеграційних процесів, які є відповіддю на виклики глобалізованого світу, а також прагнення України й інших країн інтегруватися в світовий і європейський соціально-культурний і освітній простір, зберігши при цьому національну своєрідність.

Але, нещодавнє напруження в україно-угорських стосунках, що виникло через внесення змін до Закону «Про освіту», які були прийняті парламентом України, – свідчать про труднощі, які виникають на шляху інтеграційного поступу. Цей закон, був сприйнятий як такий, що фактично позбавляє національні меншини гарантій на навчання рідною мовою.

Разом з тим, в школах нацменшин вивчають всі предмети мовою національних меншин і кілька годин українську мову. В результаті, наприклад, в угорських школах діти, закінчуючи школу, взагалі не знають українську мову. Це позбавляє дітей можливості вступати в українські виші, приймати активну участь у політичному, громадянському житті країни.

Власне це і актуалізує пошук відповідей на сучасні полікультурні виклики і обумовлює потребу аналізу культурно-історичного досвіду освітнього і суспільного розвитку. В цьому контексті досвід розбудови

демократичного суспільства на теренах Закарпаття у міжвоєнний період (1919 – 1939 р.р.) є дуже знаковим.

Уже під кінець 1919 року на Закарпатті діяло 475 початкових шкіл, в тому числі 321 з руською мовою навчання, 83 угорською, 22 чехословацькою, 7 німецькою, 4 румунською мовами навчання і 22 школи змішані” [4, с.353].

Починаючи з 1920 року чехословацькі власті щорічно відкривали по 2-3 горожанські школи, переважно в гірських районах. Найбільшу популярність набули горожанські школи в с. Ясіня, Тячеві, Білки, Довге, Перечин, Волове, Воловець, Нижні Ворота, в низинних селах – Великі Лучки, Чинадієво, Середнє, Ракошино... За 20 років панування чехословацьких властей відкрито 21 горожанську школу з руською (чи українською) мовами навчання [98, с.356].

Взагалі, у тогочасних школах було прийнятим вивчати по кілька іноземних мов: “Научованя другого языка заведено є у нас так в народных, як и горожанських школах. Руський язык учиться як предмет по 3 години тыжднево в мадярских, ческих и словацьких школах. Ческий язык по 3 години тыжднево в руських и мадярских горожанських школах. В руських народных школах учаться початковь ученики лиш читати и писати латинку ческим правописом, а только доповняючь ученики мають 1 годину ческого языка тыжднево. В дакоторих горожанських школах заведено и научованя немецкого языка” [1, с. 169 – 173].

Поряд із тогочасними руськими школами, в яких навчання проходило руською, українською і російською мовами, були створені школи інших національностей. В

численних школах процес навчання проходив паралельно на кількох мовах. Порівняємо: кількість шкіл з угорською мовою в 1920 році була 83, а в 1938 році – 117; з німецькою мовою навчання в 1938 році було 24 школи, з румунською – 4, з єврейською – 7 [4].

Перебуваючи на правах автономії в складі Чехословаччини, шкільництво Закарпаття переживало процес розбудови на засадах демократії і гуманізму. Визнання чеської мови поряд із руською (українською) державними мовами створило передумови для процесу, який дослідники називають “чехізацією”. Не дивлячись на це, для тогочасного суспільства природним було існування шкіл, з різними мовами навчання. Живучи в такому полікультурному мовному середовищі, зміст якого був наповнений як безпосереднім спілкуванням між дітьми (яке, як відомо, відбувається без перекладачів), так і цілеспрямованою політикою толерантного і поважливого ставлення до інших культур через живе споглядання і участь у різних культурних шкільних заходах: вечорах, святкуваннях пам'ятних і знаменних дат (день народження Т.Масарика, Т. Шевченка, О.Пушкіна); релігійних свят тощо.

Як показує історичний досвід організація життєдіяльності такої школи потребує зусиль з боку різних соціальних інститутів: сім'ї, громадських та релігійних організацій, товариств. Саме по-собі існування такої школи знижує “градус” напруги у національному, конфесійному, мовному протистоянні. Якби на території сучасного Закарпаття в містах компактного проживання угорської, румунської, словацької (чеської), німецької національностей утворювались такого типу школи, то можливо, вже згадуваний нами україно-угорський освітянський конфлікт не мав би місця.

Ще один важливий аспект функціонування багатомовного освітнього середовища пов'язаний із процесом вивчення мов. Як показує аналіз тогочасних шкільних навчальних планів і програм особливості

вивчення рідної та інших мов (угорської, чеської, німецької, французької, латинської) полягали, насамперед, у використанні мови як засобу спілкування, потім як засобу сприйняття і розуміння іншої культури, і тільки після цього, мова – могла стати предметом окремого вивчення, дослідження (частини мови, морфологія, синтаксис, правила словотворення, побудови речень і т.д.).

Тобто, ми відмічаємо кардинально інший підхід до вивчення мов, аніж той, який панував у наших школах донедавна. Чи не тому звучання іншої мови в школах Закарпаття досліджуваного нами періоду сприймалось природно, інша мова органічно впліталася у канву стосунків між людьми, що незалежно від національності почували себе громадянами однієї країни, працювали на її розбудову. Саме ці риси складають неповторну ауру полікультурного простору, в якому зростало молоде покоління українців.

Ще один важливий історичний урок з досвіду організації освіти і шкільництва Закарпаття міжвоєнного періоду може бути використаний як засіб протистояння міжнаціональним конфліктам. Це створення підручників, засобів навчання на різних мовах, які вживаються на території конкретного регіону. В нашому випадку йдеться про створення полікультурного освітнього мовного середовища для молодших закарпатських школярів (нами було створено посібник для вивчення чеської та угорської мов в україномовних (початкових) школах поліетнічного регіону Закарпаття [2]) та інноваційного використання методу глобалістики у вивчення іноземних мов (чеської, угорської) студентами вищого освітнього закладу [3].

На нашу думку, врахування історико-культурного досвіду розвитку освіти і шкільництва Закарпаття чехословацької доби вартий наслідування і трансформації в сучасних умовах функціонування багатомовного культурного середовища.

Список використаної літератури

1. Бочек С. Правила для науковця другого языка. *Учитель*. Ужгород, 1926. Ч. 7–10. С.169 – 173.
2. Делчинська І. А. Вивчення чеської та угорської мов в україномовних початкових школах поліетнічного регіону Закарпаття (методичний посібник на допомогу вчителям загальноосвітніх навчальних закладів). Ужгород : ТОВ «РІК-У», 2015. 183 с.
3. Делчинська І.А., Марфинець Н., Опачко М.В. Впровадження інноваційних технологій навчання (на прикладі вивчення угорської та чеської мов) (методичні рекомендації і вказівки). Ужгород: «Говерла», 2016. 42 с.
4. Нариси історії Закарпаття / Редкол. І. Гранчак, Е. Балагурі, І. Грицак [та ін.]. Ужгород: Вид-во «Закарпаття», 1995. Том II. (1918 – 1945). 663 с.